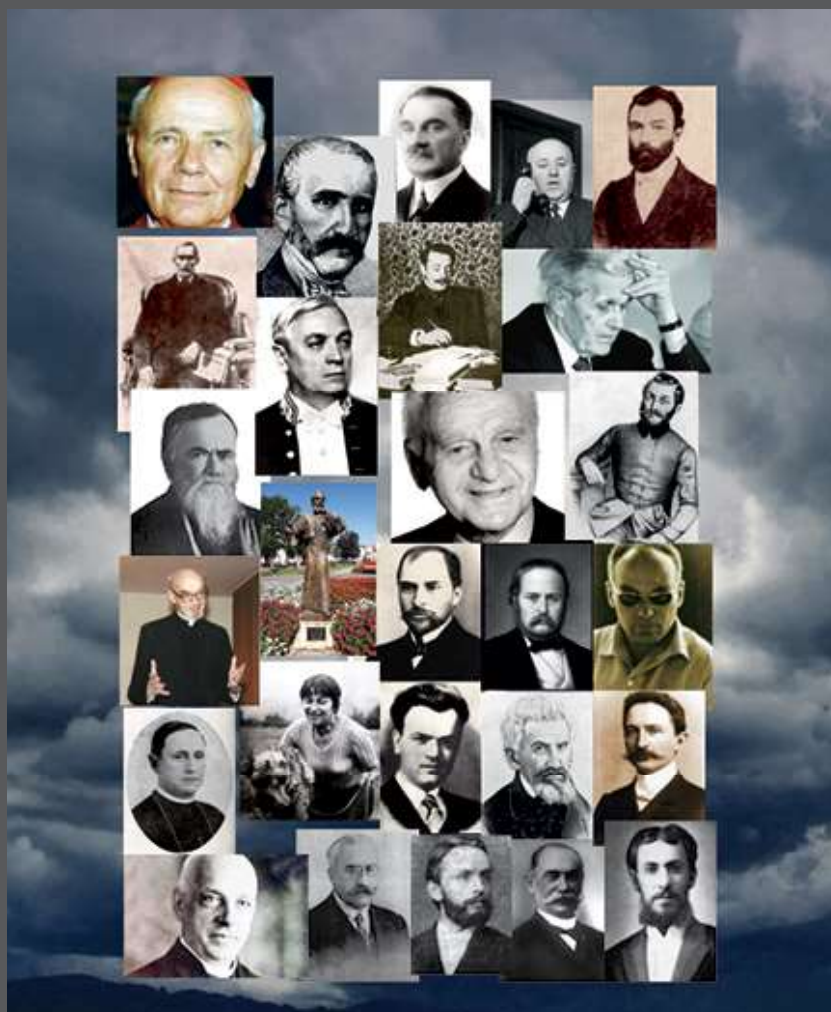

Fericiților Martiri, care bine v-ați nevoit și v-ați încununat,
rugați-vă Domnului să se îndure spre sufletele noastre.

GENIUL GRECO-CATOLIC ROMÂNESC

CALEA DESĂVÂRȘIRII

Revistă de spiritualitate și de cultură creștină a Societății
„EPISCOP DR. IOAN SUCIU”

Anul XXIV Nr. 7-8 (300-301) iulie-august 2019

Vacanțele noastre

Le așteptăm întregul an, un an de căutări, de gânduri și speranțe... Dar ce este vacanța? Câteva răspunsuri: „Vacanța este o distracție, e vremea plăcerilor”; „Vacanța este odihnă”; „Vacanța poate fi ceasul în care înveți ceva”...

Într-o povestire, Părintele și scriitorul Ion Agârbiceanu ne vorbește de una din vacanțele sale. A ales muntele, o căsuță de bârne și singurătatea... Singurătatea!?

Doar frumusețea și prospețimea naturii îi însoțeau pașii pe cărările ascunse ale pădurii și ele i-au deșteptat în suflet o harfă, „*care cânta din toate coardele, încât nu mai pridideam s-o ascult (...) și mă trezii în mine cu un om nou... Singurătate! Dar nu mai eram sigur nici pe-o clipită! Nu răzbăteam să aud gândurile, să prind sentimentele, să mă desfățez în frumusețile ce mi se îmbulzeau în suflet*” (Ion Agârbiceanu, „Fața de lumină a creștinismului”, Cluj-Napoca, Elikon, 2006, p.30).

Și „*Meșterul care a creat harfa din mine și simțurile, porțile sufletului meu, plutește undeva pe aproape. Simt adierea marelui mister ca pe-o boare de la Miazăzi. Zadarnic mi-ar spune milioane de învățați că Meșterul Ziditor nu există decât în neputința noastră de-a înțelege lumea, sau în natura rațiunii omenești de-a trece în mod necesar de la premise la concluzii. Zadarnic* (Op. cit., p. 32).

Rene de Chateaubriand (1768-1848), în capodopera sa *Geniul creștinismului*, are pagini în care își descrie călătoria, cu vaporul, spre America, călătorie în care a descoperit frumusețile Universului și măreția Creatorului: „*La un ceas după apusul soarelui, luna s-a arătat deasupra copacilor, de cealaltă parte a orizontului. O briză înmiresmată, pe care această regină a nopții o aducea cu sine dinspre orient, părea că îi anunță sosirea în păduri... Astrul singuratic urca încet pe cer: când își urma liniștit traiectoria, când se odihnea pe îngrămădiri de nori asemenea creștelor munților înalți încununăți de zăpadă* (Rene de Chateaubriand, „Geniul creștinismului”, București, Ed. Anastasia, 1998, p.94).

În fața acestui tablou, un preot care era aproape de poet, cuprins de admirație și de teamă, a început o rugăciune. Și prezența lui Dumnezeu era simțită, părea că Cel Atotputernic era aplecat peste genune, cu o mână ținând soarele și cu cealaltă, luna.

În vacanțele lor, nici Agârbiceanu și nici Chateaubriand nu au căutat „rigoarea teologică sau erudiția”, splendoarea naturii au văzut-o însă „în raport tainic cu Dumnezeu și cu creația divină”. Deci, „*vacanța poate fi și ceasul în care înveți ceva*”.

CALEA DESĂVÂRȘIRII

Despre rugăciune

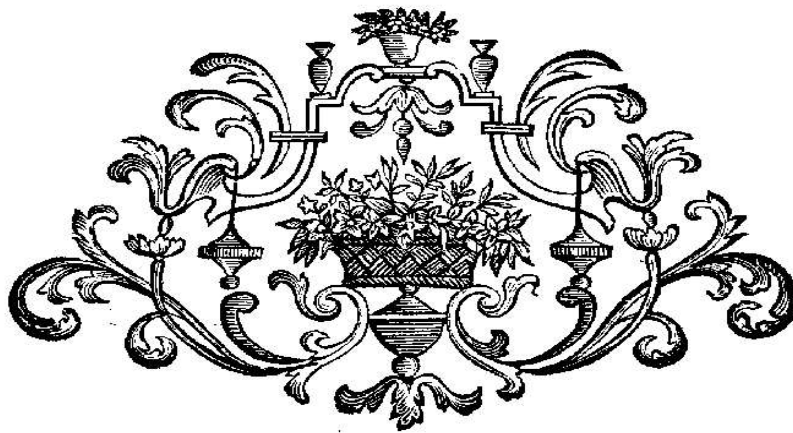
Unul dintre cele mai bune mijloace ca să rămânem statornici în rugăciune este să știm ce ne-a îndemnat să ne rugăm și să facem apel la cele trei puteri ale sufletului nostru: memoria, mintea și voința. Memoria înseamnă să avem înaintea ochilor faptul care face subiectul rugăciunii; mintea înseamnă căutarea binelui și îndepărtarea răului, iar voința este capacitatea de a transforma intenția în faptă, chiar dacă se întrevăd dificultăți în obținerea lucrului dorit.

Părintele spiritual

din Alfonso Rodriguez, SJ

“Calea Desăvârșirii Creștine”, vol. I,

Oradea 1933

SUMAR

Editorial.....	2
”Labora Sicut bonus miles Christi”.	4
”Geniul greco-catolic românesc.....	6
Pagini bilingve.....	10

„Labora Sicut bonus miles Christi”

Ai căzut? Și-ți pare rău că umbli pe un alunecuș, gata-gata să te prăvălești cu fiecare pas ce-l faci? Te răstorni mereu?

Poate trebuie să urci mult, poate ești dintre cei cu ursita nestrămutată de-a te ridica mereu, și cazi ca din cădere să-ți faci un trepte pe care să urci; ești ispitit, mereu îndrumat la rău, ca să ai pe ce-ți pune piciorul și să urci.

E ursita noastră: *Să muncim mereu, să ne ridicăm mereu.* Descurajarea să nu aibă loc în viața ta, e bătrânețe și putrejiune.

Cugetă la această istorioară:

Isidor de Sevilla e dintre cei mici în familie, și trebuie să asculte, trebuie să lucreze la poruncă. Fratele mai mărișor, Leandru, îi dă lecții și-l înhamă la muncă aspră. Se plângea în zadar. Ca să ajungă ceva în viață, trebuia să se obișnuiască cu fruntea asudată și cu spatele îndoite de oboseală...

Isidor simțea o povară prea mare pentru micile-i puteri. Nu mai avea curaj.

Ce să facă?... Fuge de la casa părintească și o ia raita pe dealuri și câmpii. Se tolănește în ierburile moi, șade pe buturugi, odihnește la umbra dulce a pomilor și doarme în tihnă prin fânațe. Nu i-a trebuit mult până să se sature. Nelucrarea și lenea obolesc deseori mai mult decât munca aspră și

sârguincioasă.

Sătul de raita asta fără rost și socoteală pe câmpuri, se așează înspre seară pe marginea unei fântâni de piatră.

Ce vede el? Piatra ca o verigă a fântânii, piatra mai de deasupra, era tăiată, brăzdată de-o mulțime de adâncituri groase cât funia fântânii.!

Ce poate să fie? Piatra roasă atât de afund! Doar piatra e tare, e cea mai tare. Cine a putut-o săpa așa? Cine a scormonit-o atât de frumos, cu șanțuri fine în care lunecă degetul?

Isidor sta gânditor și oboist pe marginea fântânii. Soarele asfințise după culmile cu piatra arămie...E atât de rău să nu lucrezi, te plictisești și toate gândurile urâte ca șerpii și șopârlele reci se cuibăresc în cap... Isidor nu-i mulțumit. Era mai fericit când lucra din toate puterile. Dar cine-i va spune ce înseamnă brazdele

(continuare în pag. 5)

(urmare din pag. 4)

acestea în piatra de sus a fântânii pe care ședea acum?

O femeie se apropie să-și ia apă. Isidor o întreabă. Ea îi explică:

Picurii de apă căzând în același loc, sfredelesc piatra. Funia cu care se scoate apa din fântână, apăsând ani de-a rândul pe marginea de piatră, a săpat șanțurile pe care le vezi...

Funia moale a brăzdat piatra tare, pentru că s-a frecat mereu de ea!

Gândul acesta a fost ca o lumină pentru micul Isidor. Hotărî să se întoarcă acasă, să muncească încet, continuu, cu răbdare, fără disperare. Așa și făcu, devenind marele sfânt, gloria Sevillei, Sfântul Isidor de Sevilla.

...Fii și tu încăpățânat: muncește mereu, fără deznădejde, ridicându-te de câte ori ai căzut.

Totul poți învinge dacă nu te dai niciodată bătut. *Victoria în toate este a aceluia care știe să reziste cu două minute sau un sfert de oră mai mult.* Așa a spus un mare purtător de învingeri!

Ai căzut? - Te ridică, nu sta jos ca râmele!

E greu lucrul la care muncești? Izbește fără istov; orice piatră se va găuri în fața ciocănilor repetate ale voinței.

Muncește! Iată ce ți se cere.

Muncește, frate!

„Golul unei zile pierdute nu-l vei putea umplea niciodată”, spune proverbul italian.

Zilele acestea goale taie lanțul vieții tale. Nu se va mai ține. Căci între ele rămâne golul zilei pierdute. Și dacă vrei să înnozi lanțul, neapărat se scurtează.

Astfel, zilele de lenevie sau îți taie viața, sau ți-o scurtează.

Muncește, frate!

„Orice muncă a omului este ca a înotătorului: un ocean pustiu amenință să-l înghită; dacă nu-l înfruntă vitejește, oceanul își va ține cuvântul” (Th. Carlyle).

Te vor înghiți păcatele și stomacul viciilor va cunoaște gustul fapturii tale. Ca să nu te înghită oceanul, nu-i destul să dai din mâini, trebuie să miști *ritmic, regulat*. Așa se înoată! Nu orice muncă te salvează de la înec, ci munca izvorâtă din inimă și minte; *ritmică*, asemenea unui cânt sau a unei rugăciuni; *regulată*, asemenea respirației plămânilor tăi.

Muncește, frate!

„Un singur monstru e pe lume; omul trândav” (Th. Carlyle).

Nu sunt păsări-târâtoare ca râmele. Tu, fără muncă, ai fi o pasăre-râmbă. Căci „pasărea e făcută pentru zbor, omul pentru muncă” - Sf. Scriptură. În cazul acela, tu ai fi un monstru.

Muncește, ca să nu ai viața goală!

Muncește, ca să nu te îneci!

Muncește, ca să nu fii un monstru!

Episcop Ioan Suci

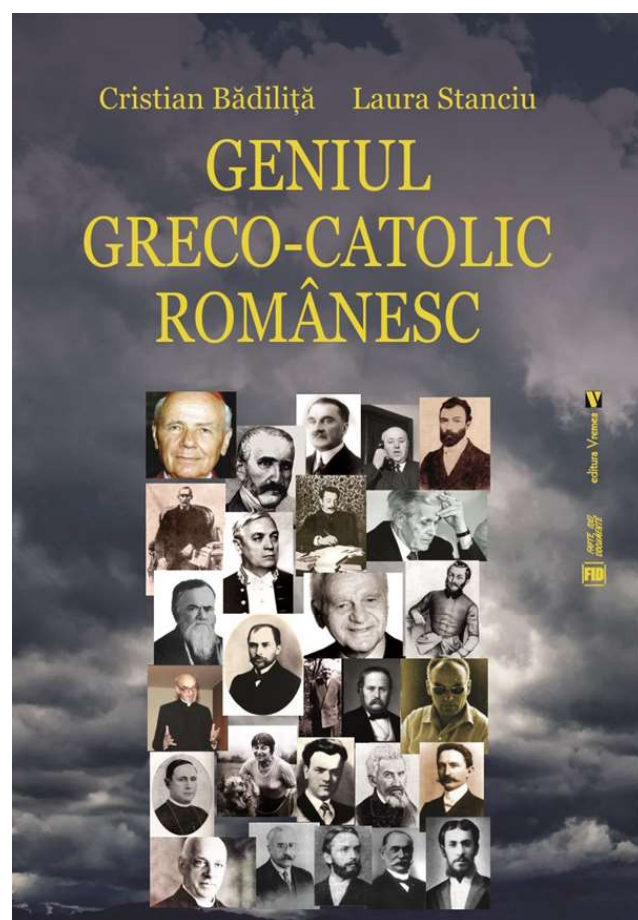
„Geniul greco-catolic românesc”

Albumul „Geniul greco-catolic românesc”, realizat de Cristian Bădiliță, teolog, eseist, poet și traducător, și Laura Stanciu, profesor la Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia, cu sprijinul Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolice, în frunte cu Eminența Sa Mitropolit și Cardinal Lucian Mureșan, a apărut din datoria pe care au simțit-o autorii față de Biserica Greco-Catolică.

Dacă avem în gând dictonul abatelui, scriitorului și filozofului G. Raynal: „Datoria poate fi definită ca obligația riguroasă de a face ce este în folosul societății”, se înțelege că datoria morală simțită de autorii operei a fost să facă cunoscut adevărul despre Biserica Română Unită cu Roma, suprimată abuziv în anul 1948, suprimare ce a lovit nu numai Biserica, dar și țara.

Cu Episcopii și cei mai mulți preoți închiși, timp de patruzeci de ani viața Bisericii a existat doar în clandestinitate, în permanentă primejdie. Episcopii nou consacrați, la rândul lor, au făcut ani mulți de închisoare. Biserica a fost repusă în libertate în 1989, dar cu toate, absolut toate bunurile confiscate și împărțite între stat și Biserica Ortodoxă. Conștienți de această nedreptate, autorii dau lucrării un sens reparatoriu.

Titlul trimite la capodopera lui

Rene de Chateaubriand, *Genie du christianisme*, apărută după violențele Revoluției din Franța – 1789 -, Revoluție care „a schimbat fața Franței până la schimonosire”. După atrocitățile care au înflorat Europa și după căderea Revoluției, poetul își amintea de iudeii din vechime care, după eliberare, erau datori să refacă din ruine Templul Ierusalimului. Ca aceștia, și el, poetul, după Revoluție, venea „cu grăuntele de nisip” să grăbească reconstruirea. Și o făcea prin scrisul său. Este ceea ce înțeleg să facă autorii operei pe care o prezentăm.

(continuare în pag. 7)

(urmare din pag. 6)

Albumul Geniul greco-catolic românesc este o necesitate, spune Cristian Bădiliță: „*Scoate din zona de umbră, de <uitare >, o imensă tradiție, cea greco-catolică, ignorată de publicul larg, o tradiție căreia îi datorăm însăși ființa noastră națională*” („*Tradiției greco-catolice îi datorăm însăși ființa noastră națională*”, Interviu cu Cristian Bădiliță, realizat de Cristina Andrei).

În continuare, subliniază: „... *este un antiamnezic, poate dureros pentru somnolenți și adormiți, dar absolut necesar pentru cei care s-au trezit*”. Și ține să accentueze: „*Toți românii sunt datori să-și cunoască istoria. Toți trebuie să știe că Biserica Greco-Catolică, desființată de comuniști, în 1948, cu activa complicitate <a fraților> BOR, a pus bazele bazele României moderne*”, adevăr afirmat și de Fericitul Iuliu Hossu: „*Dacă nu exista Unirea religioasă de la 1700, nu era nici Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848, unde s-a strigat <Vrem să ne unim cu Țara!> și fără aceasta nu era nici Unirea de la 1918*”.

Trei „cuvintele introductive” deschid opera: *Prima Unire cu Occidentul*, cuvânt semnat de Ioan-Aurel Pop, Președintele Academiei Române, și *Despre acest album și Geniul greco-catolic românesc*, „cuvinte” ale lui Cristian Bădiliță.

Președintele Academiei reamintește adevărul originii romane

a românilor, „*enclavă latină la Porțile Orientului*”. Prin „*originea lor romană, prin graiul neolatin, prin limba de creștinare, prin numele lor etnic provenit din latinescul Romanus, legați de Occident, chiar și atunci când lumina acestui Occident părea obturată sau chiar stinsă*”. Biserica a căzut sub influența slavilor, dar Unirea religioasă cu Roma, de la 1700, „*ne-a reșezat pe harta Europei în locul cuvenit și indicat de sorgintea noastră...*”. Școala Ardeleană, curent iluminist, produsul Bisericii Române Unite cu Roma, a trasat programul cultural și de emancipare națională, care a condus la Marea Unire din 1918.

În *Despre acest album*, Cristian Bădiliță mărturisește că opera este un omagiu adus Bisericii Greco-Catolice „*cu rol esențial în europenizarea României*”, fiind „*prima instituție românească (...)* care a lansat acum peste trei sute de ani <proiectul de țară> valabil și astăzi: *occidentalizarea la nivel de civilizație, cultură și spiritualitate*” (Cristian Bădiliță-Laura Stanciu, „*Geniul greco-catolic românesc*”, Ed. Vremea, București, 2019, p.9).

Personalitățile prezente în album, „*chipuri și icoane*”, sunt ipostazele reale ale acestui proces, sunt fiii Bisericii Greco-Catolice, de la exponenții Școlii Ardelene la George Coșbuc, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu, Iuliu Maniu și Corneliu

(continuare în pag. 8)

(urmare din pag. 7)

Coposu, care „aparțin patrimoniului nostru național.” Edițiile viitoare vor putea aduce completări sumarului, spune autorul, ca să nu lipsească Octavian Smigelschi, Dumitru Caracostea, Ilarie Chendi, Vintilă Horia, Victor Papilian, Mircea Zaciu, Nicolae Balotă, Nicolae Breban, Virginia Zeani, Lucia Hossu Longin și mulți alții.

În al doilea cuvânt, *Geniul greco-catolic românesc*, după o privire de sinteză a încercărilor de Unire a Bisericii Ortodoxe cu Biserica Catolică, Cristian Bădiliță subliniază câteva idei esențiale: Biserica Greco-Catolică depinde de centrul spiritual al Occidentului, de Roma, iar europenizarea „sistematică, politică și culturală a ținuturilor locuite de români” a început de la Unirea cu Biserica Romei (1700).

Cultura și istoria românilor este marcată de trei „generații de aur” greco-catolice, susține autorul.

Prima este reprezentată de Corifeii Școlii Ardelene: Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu și Gherontie Cotore, Vasile Aaron etc. Aceștia au demonstrat originea romană a românilor, latinitatea limbii, prin care au legitimat drepturile poporului nostru în Ardeal și identitatea noastră europeană, punând în dificultate statutul celor trei națiuni privilegiate, al ungarilor, sașilor și secuilor: „Națiunea română, marginalizată de cele trei națiuni privilegiate din arhiducat,

își afirmă <ses lettres de noblesse> prin înrudirea istorică, lingvistică și spirituală (de credință), cu marile popoare occidentale: italian, francez, spaniol. Afirmându-și latinitatea, românii își afirmă, implicit și răspicat, europenitatea” (Op. cit., p.13).

A doua „generație de aur” greco-catolică este cea a anului 1848, înscrisă în istorie prin Adunarea Națională de pe „Câmpia Libertății” din Blaj, unde drepturile românilor s-au făcut cunoscute prin vocea preoților greco-catolici: Simion Bărnuțiu, Aron Pumnul, Timotei Cipariu, George Bariț și Andrei Mureșanu, din generație făcând parte Ioan Maiorescu, tatăl lui Titu Maiorescu, Alexandru Papiu-Ilarian, Avram Iancu, August Treboniu Laurian, Basiliu Rațiu și Iacob Mureșianu. Unii dintre aceștia au contribuit la dezvoltarea învățământului în Regat, unde au dus spiritul „școalelor Blajului”.

A treia „generație de aur” greco-catolică, cea de la sfârșitul secolului al XIX-lea, „va construi Unirea politică de la 1918” și o reprezintă Canonicii Ioan Micu Moldovan și Augustin Bunea, Ioan Bianu, George Pop de Băsești, Ioan Rațiu, George Coșbuc, Ion Agârbiceanu, Iuliu Maniu, Liviu Rebreanu și alții.

Trăsăturile constante ale geniului greco-catolic: „occidentalismul, patriotismul (adesea accentuat, dar niciodată fariseu), enciclopedismul,

(continuare în pag. 9)

(urmare din pag. 8)

reflexul pedagogic (cultura ca armă politică) reprezintă constante ale <geniului greco-catolic românesc>” (Op. cit., p.15). Sunt trăsături ce se transmit de trei sute de ani din generație în generație și le-au reprezentat și Episcopii și preoții martiri de la 1948. Și au continuat să existe și să se transmită chiar și în condițiile ostile de „ieri” și continuă să existe și să se transmită și în climatul nefavorabil de „azi”, observăm noi, iar Cristian Bădiliță crede că „*trebuie activate într-o formulă actuală și transmise, cu zel apostolic, celor din jur*”.

În încheiere, Cristian Bădiliță susține că „*al treilea pas firesc pentru împlinire <proiectului de țară> început la 1700 este unirea eclezială integrală cu Roma, centrul latinității și al creștinismului occidental*”.

Cele trei „*generații de aur*” greco-catolice dau și structura volumului. Înainte de a intra în conținutul paginilor, ne rețin atenția două „*cuvinte*” distincte: „*Episcopii/mitropoliții greco-catolici și evenimentele semnificative*” și „*Nașterea Bisericii Greco-Catolice. Unirea ortodocșilor din Ardeal cu Roma*”.

Primul înscrie acțiunile hotărâtoare ale celor doi Mitropoliți ai Bisericii Ortodoxe din Transilvania, Teofil Seremi, la 1697, și Atanasie Anghel, la 1700, de Unire a Bisericii Ortodoxe cu Biserica Romano-Catolică,

sub cele patru puncte dogmatice florentine, Unirea fiind și o întoarcere la religia strămoșească. Atanasie Anghel devine astfel primul Episcop greco-catolic, uns la Viena (1701).

De la Atanasie Anghel până în zilele noastre sunt trecuți toți Episcopii și Mitropoliții Blajului, toți cu studii la marile universități occidentale, toți reprezentând trepte de creștere și de consolidare a Bisericii Unite și a culturii, încât de fiecare nume se leagă o nouă înfăptuire: Inochentie Micu-Klein este întemeietorul Blajului, Petru Pavel Aron deschide, în octombrie 1754, la Blaj, primele școli sistematice în limba română, realizează prima traducere a Sfintei Scripturi în limba română după *Vulgata*, inaugurează Tipografia diecezană. Ioan Bob modernizează organizarea Bisericii prin introducerea capitlului, Alexandru Șterca-Șuluțiu este primul Mitropolit, Vasile Suciuc clădește Institutul Recunoștinței, Mitropolitul, Cardinalul Alexandru Todea organizează Biserica Unită în clandestinitate și, după obținerea libertății, în 1989, este Reîntemeietorul. La momentul lor istoric, toți au scris și au tradus opere teologice, au tradus și publicat din literatura universală, au editat reviste și au fost fondatori de asociații culturale.

Cu personalitățile de astăzi din fruntea Bisericii Unite cu Roma, cu Mitropolitul și Cardinalul Lucian

(continuare în pag. 12)

“C’est ce que derange qui fait vivre”

Cardinal Alexandru Todea

„Chânes et terreur”

- Un eveque dans les geoles communistes -

Mgr. Ioan Ploscaru

Desormais je pouvais observer l’envol des grues qui s’en allaient, l’angle lointain qu’elles dessinaient dans les brumes d’automne... Le depart des oiseaux migrateurs m’inspira de nombreux vers d’adieu melancoliques. Apres le dernier battement d’ailes, je mesurais l’isolement dans lequel je me trouvais:

*Mon ame, pelerin perdu
dans le ciel par des sentiers de reverie
est retournee en larmes, silencieuse,
comme on revient de funerailles.*

Mais souvent ces reves etaient interrompus. Dans le couloir resonnaient des pas lourds, on ouvrait quelque part une porte, il y avait un bruit de chânes et de cles. L’ame et tout l’etre se retrouvaient dans ce „cimetiere des hommes vivants!”

Qui est mort? vous demandez-vous. Etait-il seul? S’est-il suicide? Ou bien, pour se distraire, les gardiens de sevice l’ont-ils humilie?

Tout ce que je pouvais faire alors était de prier pour celui qu’on sortait de la cellule, qu’il fut encore en vie ou déjà mort: „Que Dieu lui vienne en aide! Que Dieu lui pardonne!”

Le silence retombait sur la maison de terreur et d’extermination qui fut la prison de Sighet.

(a suivre)

PAGINI BILINGVE

Asociația „Prietenii Bisericii Greco-Catolice Române”, Blaj

„Ceea ce ne deranjează ne face să trăim”

Cardinal Alexandru Todea

„Lanțuri și teroare”

- Un Episcop în închisorile comuniste -

Episcop Ioan Ploscaru

De acum, puteam observa zborul de plecare al cocorilor, unghiul îndepărtat care se pierdea în ceața aburului de toamnă...Plecarea păsărilor migratoare mi-au inspirat multe versuri de melancolie și de adio. După ultimul fâlfâit de aripi, simțeam izolarea în care trăiam.

*Sufletul meu, pelerine pierdut
pe cer în cărări de visare
s-a întors înlăcrimat, tăcut,
s-a întors ca după o înmormântare.*

Dar de multe ori, visările erau întrerupte. Pe coridor răsună pași grei, se deschide undeva o ușă, e zgomot de lanțuri și chei... Sufletul și toată ființa se regăsesc în acest „cimitir al oamenilor vii!”

Te întrebi cine a murit? A fost singur? S-a sinucis? Ori pentru a se distra, gardienii de serviciu îl batjocoresc.

Singurul lucru ce-l puteam face imediat, era să mă rog pentru cel scos din celulă, fie că era încă viu sau era deja mort: „Dumnezeu să-l ajute! Dumnezeu să-l ierte!...” Liniștea coboară din nou peste clădirea groazei și a exterminării, ce a fost Închisoarea de la Sighet.

(va urma)

(urmare din pag. 9)

Mureșan și Episcopii diecezelor, se încheie acest „cuvânt” al L.S. în colaborare cu C.B.

Al doilea „cuvânt” prezintă situația Transilvaniei după includerea ei în Imperiul Habsburgic. În urma Reformei, religia calvină era dominantă în Principat, Biserica Ortodoxă era „tolerată” și supusă supraintendentului calvin (maghiar). Habsburgii fiind catolici, au inițiat tratative cu Biserica Ortodoxă în vederea Unirii cu Roma, Unire realizată la 1700.

Prin cele două *Diplomele Leopoldine*, dar mai ales prin *Secunda Leopoldina*, românii și-au depășit statutul de iobagi și, conștienți de originea romană și latinitatea limbii, au ajuns să fie conștienți de identitatea lor de români. Deschiderea marilor școli catolice ale Apusului pentru românii „uniți” a dus la formarea intelectualității românești. Și primii intelectuali au fost preoții greco-catolici. Cu toate acestea, opoziția față de Unire nu a lipsit și s-a manifestat violent prin călugărul sârb Visarion și Sofronie de la Cioara, mandatați de ortodoxie și de Mitropolia sârbă de la Carloviț.

Noua Episcopie Română Unită cu Roma și-a mutat reședința de la Alba Iulia la Făgăraș, ulterior, Inochentie Micu va transfera sediul Episcopiei la Blaj.

Articolul *Blajul* al lui Ioan Rațiu înscrie intrarea în consistența operei, purtând cititorul în acel loc unic, unde,

„...la întretăierea celor două Târnave, orașelul Blaj,” la adăpostul arborilor stufoși, își dezvăluie bogăția: Catedrala, Școlile, Castelul mitropolitan, Câmpia Libertății..., Istoria.

Personalitățile intrate în Istorie sunt prezentate printr-o sumară biografie, cu menționarea operelor realizate și o pagină reprezentativă din lucrările scrise.

Prima generație de aur: *Școala Ardeleană, Inochentie Micu-Klein (1692/1700? - 1789, „primul român modern”* (Iorga)

Cu studii de Filozofie la iezuiții de la Cluj și de Teologie și Drept canonic la Trînava, tot la iezuiți, Inochentie Micu – Klein este sfințit preot. Numit Episcop, întemeiază Blajul și creează planul dezvoltării lui spirituale și culturale, deschiderea școlilor în limba română. Trimite primii *alumni* să studieze la școlile catolice din Roma, întărește Unirea și Biserica Unită cu Roma. Primind titlul de nobil, obține un loc în Dieta din Transilvania - primul și singurul român în forul legislativ și *porta voce* a conaționalilor săi.

Petru Pavel Aron (1709-1764), Episcopul care a deschis „școalele Blajului”

A studiat la iezuiții din Cluj și la Trînava, Teologia la Colegiul De *Propaganda Fide* din Roma, unde a fost sfințit preot. În 1751, Curtea vieneză îl numește Episcop.

(continuare în pag. 13)

(urmare din pag. 12)

Lui P. P. Aron i se datorează redactarea primei lucrări a elitei clericale unite, a călugărilor bazilieni și profesori - Rednic, Cotore, Maior, Caliani -, *Floarea adevărului*, operă de maturitate intelectuală, care arată „aportul Reformei Catolice la nașterea, și în spațiul transilvan, a iluminismului catolic”. „Predicile” primitive ale călugărului Visarion Sarai apar și mai primitive după redactarea lucrării și lucrărilor teologilor greco-catolici ai Blajului.

Corifeii Școlii Ardelene, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior și Ioan Budai-Deleanu, formați teologic și intelectual la Blaj, Roma sau Viena - la Colegiul *De Propaganda Fide* din Roma, la *Institutul Pazmanian* sau Colegiul *Sancta Barbara* din Viena, au fost preoți greco-catolici, Ioan Budai-Deleanu a studiat Teologia. Cu toții au fost excelenți cunoscători ai limbilor latină, greacă, germană, maghiară, dar și franceză și italiană. Cu toții au avut același mesaj al Școlii Ardelene - „*tripticul ideologic: romanitatea, latinitatea și continuitatea românilor în Dacia*”, cu toții, adepți ai Iluminismului Europei Centrale (*Aufklärung*), cu toții autori și traducători de opere teologice, istorice și lingvistice, unii și de lucrări filozofice și literare; ei și continuatorii lor au publicat manuale și lucrări pentru risipirea neștiinței și răspândirea culturii. Sunt cărturarii susținuți de Episcopia Diecezei Greco-Catolice de Oradea, Ignație Dărăbant și Samuil

Vulcan. La Reședința episcopală din Oradea, Gh. Șincai a scris o parte din opera sa.

Samuil Micu (1745-1806) este „*cel dintâi istoric al românilor*” (Iorga). Înzestrat „*cu o putere de muncă și tenacitate uluitoare*”, a tradus lucrări patristice, „*a prelucrat operele contemporanilor în domeniul teologic sau filozofic, dicționare, monografii*”. În 1779 tipărește în limba română prima carte cu litere latine, *Carte de rogăcioni*, și elaborează un sistem ortografic. Un an mai târziu, publică prima gramatică a limbii române, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*. A scris și prima istorie a tuturor românilor, de la origini până în epoca Luminilor: *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*; o lucrare temeinică, cu o gândire și abordare critică a informațiilor.

Gheorghe Șincai (1754-1816) a fost director al Școlilor confesionale greco-catolice din Transilvania, calitate în care a înființat peste 300 de școli. Este primul istoric care „*trăiește din plin un aer european*”. Istoria sa, *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, se remarcă prin obiectivitate și spirit critic. Încadrează istoria românilor în istoria universală, susține că românii nu au fost încreștinați, s-au născut creștini odată cu formarea ca popor. La fel ca Samuil Micu și Petru Maior, consideră istoria o cale de justificare a drepturilor românilor cu

(continuare în pag. 14)

(urmare din pag. 13)

celelalte națiuni din Transilvania.

Petru Maior (1756-1821), cu istoria sa, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, se dovedește a fi pe urmele lui Inochentie Micu – Klein, înțelegând istoria ca un demers politic pentru drepturile românilor din Transilvania, pe baza dreptului istoric și al celui natural.

Ioan Budai-Deleanu (1760-1820), „*personalitate occidentală și spirit ardelean*”, cunoscător desăvârșit al literaturii clasice, al literaturii italiene și franceze, dă literaturii noastre în formare singura epopee, *Țiganiada*, operă barocă, „*o izvoditură noao și orighinală românească*” într-o „*formulă poetică mixtă, eroică și comică*”, avându-l ca model pe Homer, dar și pe Tasso și Milton. Dovedește un deosebit simț al limbii, la un alt timp, asemenea lui Eminescu.

În epocă, excepționala dezvoltare a culturii cuprinde și alte discipline, astfel, cu Efrem Micu-Klein, pictura românească înscrie primii pași moderni.

Memoriul *Supplex Libellus Valachorum*, redactat de Corifeii Școlii Ardelene, indică intrarea demersului pentru drepturile românilor din Transilvania în zona politicului.

A doua generație de aur: Pașoptiștii. Europa anului 1848 se manifestă diferit, în Est, este specifică pledoaria pentru libertate și unitate națională. Blajul și Câmpia Libertății,

cu cei peste patruzeci de mii de români adunați la 3/15 mai, cu personalități ale căror viziuni sunt nuanțate, de la cele conservatoare la cele progresist-laicizante, rămâne un moment crucial al istoriei. Profesorii Școlilor Blajului formează *a doua generație de aur*: Timotei Cipariu, Simion Bărnuțiu, George Barițiu, dar și Andrei Mureșanu, Al. Papiu Ilarian, Avram Iancu, Axente Sever, generație din care Aaron Florian, August Treboniu Laurian, Ioan Maiorescu, Aron Pumnul și Simion Bărnuțiu au dus dincolo de Carpați crezul Școlii Ardelene.

Simion Bărnuțiu (1808-1864), preot și profesor de filozofie la Seminarul Teologic, rămâne în istorie prin *Discursul din Catedrală* (14 mai 1848), în vederea obținerii drepturilor românilor, discurs după regulile oratoriei lui Cicero și expresia unui gânditor european.

Aron Pumnul (1818-1866), preot și profesor de filozofie, este autorul *Lepturariului*, prima antologie a literaturii române. După reprimarea Revoluției, s-a refugiat la Cernăuți, unde, ca profesor, l-a avut elev pe M. Eminescu. Legătura sufletească dintre dascăl și elev a fost foarte puternică, prima poezie a lui Eminescu îi apare la moartea profesorului: La mormântul lui Aron Pumnul. Și tot datorită profesorului său, va ajunge la Blaj, salutându-l cu celebrele cuvinte: „*Te salut din inimă, Romă mică!*”

(continuare în pag. 15)

(urmare din pag. 14)

Îți mulțumesc Dumnezeu, că m-ai ajutat s-o pot vedea”.

Canonicul Timotei Cipariu (1805-1887), teolog, lingvist, istoric, profesor, „*părintele filologiei românești*”, s-a format la Blaj și prin efort de autodidact - cunoștea 15 limbi. A avut una dintre cele mai bogate biblioteci din Transilvania, cu exemplare rare, distrusă în 1948. Viața sa de preot greco-catolic s-a identificat cu viața Bisericii Greco-Catolice. Director al tipografiei, a publicat cărți de cult cu litere latine: *Orologhionul și Liturghierul* din care a eliminat slavonismele, a editat *Arhiva pentru filologie și istorie*, prima revistă românească de filologie. A fost membru fondator al asociației ASTRA și a Societății Academice Române, viitoarea Academie Română.

Andrei Mureșanu (1816-1863), autorul *Imnului național - Deșteaptă-te, române!* Greco-catolic, a studiat la Blaj, beneficiind de „*tipăii*”, pâinea gratuită dată de Mitropolie elevilor săraci.

A treia generație de aur: Memorandiștii. După 1848, mișcarea națională din Transilvania se impune prin *Pronunciamentul* redactat de Canonicii de la Blaj, de Ioan Micu Moldovan și alții, dar mișcarea trece de la preoți la juriști, de la Avram Iancu până la Iuliu Maniu și Ionel Pop.

Gândirea și creația personalităților greco-catolice a celei de „*a treia generație de aur*” continuă modelele Școlii Ardelene, numele sunt

mari, sunt temelii și culmi: Ioan Micu Moldovan, Iosif Vulcan, Ioan Bianu, Augustin Bunea, Alexandru Grama, Iacob Mureșianu, Vasile Lucaciu, Densușenii: Aron, Nicolae și Ovid, George Coșbuc.

Ioan Micu Moldovan (1883-1915), Moldovănuț, „*face parte din pleiada marilor dascăli autodidacți ai Blajului*”, a preluat și a urmat modelul lui Timotei Cipariu și al Episcopul Inochentie Micu-Klein. Din activitatea Canonicului se reține stăruința pentru formarea elitelor greco-catolice, printre cei ajutați de el sunt I. Agârbiceanu și I. Bianu, care i-a fost credințar, ctitorul Bibliotecii Academiei Române.

A predat limba latină, a prețuit istoria, considerând-o, ca înaintașii, „*templu al românismului*”, a scris *Istoria Ardealului* și a lansat prima activitate sistematică de culegere a literaturii populare din Ardeal. A achiziționat manuscrise și cărți rare cu care a dotat Biblioteca Seminarului din Blaj și Biblioteca Academiei Române.

Augustin Bunea (1857-1909), Canonicul blăjean, istoric, teolog, predicator de geniu, a fost prețuit de Iorga, care a văzut întruchipat în el „*idealul renaștist în versiune modernă: sacerdot, cărturar, profesor, istoric, orator*”. În istorie „*inaugurează epoca obiectivității științifice*”, a scris numeroase opere istorice, amintim doar: *Scurtă istorie*

(continuare în pag. 16)

(urmare din pag. 15)

a Bisericii române unite cu Roma și Istoria românilor din Ardeal și Ungaria, în care, la fel ca în toate lucrările, este conturată și „viziunea istorico-eclézială, implicit națională”; pasajul următor o arată: „În primele șase secole creștinii români au fost uniți cu Biserica Romei prin limbă, disciplină și credință. Dacia aparținea prefecturii Illyricum și se afla sub jurisdicția Scaunului patriarhal al Romei (...). Prin bulgari și odată cu instalarea lor în Balcani noi am primit limba slavonă în Biserică (...). Prin urmare, identitatea firească a românilor comportă două elemente: latinitatea/romanitatea și catolicitatea” (legătura cu episcopul Romei). Abia în zorii modernității poporul român își regăsește identitatea originară prin Unirea cu Roma. Unirea de la 1700 nu este așadar o grefare pe un corp eclézial străin ci, dimpotrivă, abandonarea unei identități impuse, a unei false identități (cea slavizant-ortodoxă) și regăsirea propriei identități” (Op.cit.,p.147).

Ioan Bianu (1856-1935), filolog, bibliofil, membru al Academiei Române, numit de Iorga „...sufletul viu al Academiei Române, zeul ei tutelar”, s-a format la Blaj, cu „țipăii” Mitropoliei și cu ajutorul Canoniceului Ioan Micu Moldovan căruia i-a fost „credințar”. A urmat „Facultatea de Litere și Filozofie” din București, perfecționându-se la Milano, Madrid și Paris. A fost directorul Bibliotecii Academiei, adevăratul întemeietor

al instituției, „pe care a condus-o cu devotament legendar”. Dintre opere, *Bibliografia românească veche* (patru volume, publicate între 1903-1944), este „o icoană completă a tot ce s-a tipărit în țările românești sau de românii din alte țări între 1508 și 1830”.

Despre George Coșbuc (1886-1915), autorii accentuează: „*Posedă o cultură vastă, profundă și rafinată, dar, în același timp, scrie pentru toată lume*”, și subliniază și adevărul omis: „*E greco-catolic, format în aspra și nobila tradiție a Școlii Ardelene...*”, cu străbuni și tată preoți greco-catolici. E ardelean, scriitor român, universal și traducător de pagini din literatura latină, greaca veche și sanscrită.

A studiat la *Gimnaziul Superior Greco-Catolic* din Năsăud, unde și-a format mai mult decât bazele culturii generale, a ajuns să stăpânească limbile latina, greaca veche, germana și maghiara, sunt anii în care începe să scrie poezii și să traducă din literatura universală. Limba italiană va învăța-o singur.

Urmează *Facultatea de Litere și Filozofie* la Universitatea din Cluj, nu-și finalizează studiile, alege Sibiul și redacția revistei *Tribuna*. Chemat de Titu Maiorescu, în 1889, va pleca la București, ducând cu el credința sa, iubirea de viață și bucuria de a trăi. Autorul *Baladelor și idilelor* este cunoscut mai ales prin poezia care reflectă viața idilică a satului

(continuare în pag. 17)

(urmare din pag. 16)

năsăudean,cu țărani al căror suflet e numai lumină și viață.

Format la școala marilor clasici, Coșbuc este un poet profund livresc, a tradus *Divina comedie* a lui Dante Alighieri - este una dintre cele mai bune traduceri europene.

Iosif Vulcan (1841-1907), „nașul” literar al lui Eminescu, „scriitor prolific,în diverse genuri”, ziarist, academician, este fiul preotului greco-catolic Nicolae Vulcan, nepot al Episcopului Samuil Vulcan. În *Familia*, revista lui Iosif Vulcan, a debutat Eminescu, în februarie 1866, cu poezia *De-aș avea*. Profilul revistei *Familia* se înscrie în tradiția Școlii Ardelene.

Generația Marii Uniri și a Martirilor de după 1948.

La sfârșitul Primului Război Mondial, elita politică românească din Ardeal a decis unirea Ardealului cu Regatul României, Unire ce s-a împlinit la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia la 1 decembrie 1918. Rezoluția Unirii a fost citită mulțimii de Episcopul Iuliu Hossu. În plan confesional, imediat după Unire, în februarie 1919, Biserica Română Unită, Mitropolitul Vasile Suci și Episcopii Demetriu Radu, Valeriu Traian Frențiu și Iuliu Hossu, înaintează memoriul „*Biserica și Statul*”, cu viziunea dezvoltării Bisericii în noua situație politică.

Iuliu Maniu (1873-1953) a avut un rol esențial în organizarea Marii Adunări de la Alba Iulia, un

rol decisiv l-a avut și la conceperea Rezoluției Unirii, care reprezenta un Crez al României ce se întemeia atunci. Se „întemeia pe veci România unitară și mare” și tot pe veci urma să fie „înstăpânită” în ea „democrație și deplină dreptate socială”. Acestui Crez politic i-a fost fidel, „l-a urmat cu încăpățânată consecvență întreaga viață”, în libertate, în părăsire și în uitare, până în durerea ultimei clipe din viață în închisoarea din Sighet.

Personalitatea care luminează generația este *Cardinalul Iuliu Hossu* (1885-1970), martir al credinței. Cardinalul Alexandru Todea îi schițează portretul: „*Episcopul Cardinal Iuliu Hossu a fost o puternică și excepțională personalitate, o adevărată catedrală a cărui cupolă se sprijină pe trei coloane: una a întregului neam omenesc;alta a Bisericii,una Sfântă,Catolică și Apostolică; a treia a neamului românesc*”. Viața l-a ridicat pe piscuri mărețe sau l-a îmbrăcat în zeghe de pușcăriaș, dar cu aceeași stare sufletească și credință a trăit în libertate sau înlănțuit .

În drumul preotului greco-catolic pornit din Mlaș a fost Liceul „Sf. Vasile din Blaj, a fost Roma și Colegiul *De Propaganda Fide*, tronul episcopal al Diecezei de Cluj-Gherla, Alba Iulia, unde, la 1 decembrie 1918, „citește Rezoluția Unirii în fața mulțimii și a episcopului ortodox de Caransebeș,

(continuare în pag. 18)

(urmare din pag. 17)

Miron Cristea, fiind ales unul din cei patru vicepreședinți ai Marelui Sfat Național.” A avut bucuria de a face parte din delegația care a înmănat Regelui Ferdinand hotărârile ardelenilor. Peste ani a avut fericirea de a fi fost creat Cardinal. Au fost însă nedreptăți și dureri: Dictatul de la Viena, suprimarea prin violență a Bisericii Române Unite cu Roma, apoi mănăstirile-închisori ortodoxe, Sighetul și martiriul în numele Crezului: „*Credința noastră este viața noastră*”.

Cultura, act vital al unui popor, a cunoscut în anii interbelici realizări remarcabile în artă, știință și tehnică, pe fondul unor confruntări de curente, unul tradiționalist, static, din zona Răsăritului, altul modern, al cărui obiectiv era sincronizarea cu civilizația europeană.

Preoții-cărturari ai Bisericii Unite cu Roma și intelectualii ei, Blajul spiritual și cultural, și-a pus amprenta pe creațiile acestui timp. Părintele și profesorul universitar Alex Alexandru Borza a creat *Grădina Botanică* din Cluj, familia Moisil, cu primul din ea, Grigore Moisil, vicar greco-catolic, până la matematicianul Grigore Moisil, „*s-a distins prin implicarea civică, culturală și politică în destinul românilor*”, familia Densușianu, Augustin Maior, profesor al Universității clujene, s-a afirmat cu descoperiri în sfera câmpurilor gravitaționale și magnetismului. Iuliu Hațieganu, fiu de preot greco-catolic,

cu studiile liceale la Blaj, medic de excepție, în 1919 a întemeiat Facultatea de Medicină din Cluj, al cărei profesor a fost. Crezul său: „*medicina este știința și conștiința încălzite de iubire față de oameni*”, i-a făcut din viață o dăruire necondiționată în lupta cu suferința, frații Octavian și Ovidiu Bârlea.

Și oricât de restrâns e spațiul scrisului, nu pot lipsi Alexandru Vaida-Voevod și nici Zenovie Pâclișanu, cel mai bun istoric al Transilvaniei, autorul *Istoriei Bisericii Române Unite* și preotul unit. Ca expert al istoriei Transilvaniei, a făcut parte din delegația României la Conferința de Pace de la Paris (1947). Din 1948, anul interzicerii Bisericii Greco-Catolice, a fost „*vicar general mitropolitan*” pentru Vechiul Regat, apostol în clandestinitate. Pentru apostolatul greco-catolic a fost întemnițat și s-a stins din viață în închisoarea de la Jilava.

Literatura interbelică pune în evidență apariția unor opere esențiale ca valoare, cu consecințe evidente în arta cuvântului scris. Reprezentanți sunt Ion Agârbiceanu și Liviu Rebreanu.

Ion Agârbiceanu (1882-1963), „*Sfântul Părinte al literaturii noastre*” (Blaga), preot greco-catolic, canonic, scriitor și ziarist, este fiul pădurarului din comuna Cenade, nu departe de Blaj, și al Anei, femeie cu multă credință. A fost elev al Liceului „Sf.

(continuare în pag. 17)

(urmare din pag. 18)

Vasile” din Blaj, liceu imortalizat în romanul autobiografic *Licean... odinioară*, și student la *Facultatea de Teologie* a Universității din Budapesta. Sfințit preot, este numit la Bucium-Șasa din apropierea Abrudului, mai pe urmă la Orlat și, în final, la Cluj, unde a trăit, din 1948 și până la sfârșitul vieții, tragedia Bisericii sale. Prof. Mircea Zaciuc și Ion Brad, greco-catolici, au încercat să-l scoată din uitare și umilințe.

Crezul său literar și teologic nu spune nimic lumii de astăzi: „*Pentru mine cea mai înaltă frumusețe omenească e frumusețea spirituală, armonia și desăvârșirea vieții spirituale (...). Și m-a încântat mai ales lupta dată de omul conștient, pentru ca în el să biruie binele asupra răului...*”. Opera literară - povestiri, nuvele și romane -, cu puternic mesaj etic, bogată în tot ce este uman, în profunde analize ale sufletului, îl determină pe Cristian Bădiliță să-l socotească de nivelul lui Tolstoi.

Liviu Rebreanu (1885-1944), „*un gentilom medieval*”. Tulburătoare este afirmația care îi deschide pagina: „*După Coșbuc, Liviu Rebreanu este al doilea scriitor genial născut într-o veche familie greco-catolică, pe plaiurile Năsăudului*”. Creatorul romanului românesc modern are în paginile *Albumului* o interpretare inedită a capodoperei sale literare, *Pădurea spânzuraților*. Romanul este străbătut „și de un filon spiritual-

mistic”, nu este deci numai romanul unei drame de conștiință, „*ci un roman inițiativ, al convertirii, dublat de un martirolog*”; De la ateul primelor pagini, Apostol Bologa ajunge, la ultimile, să afirme: „*Sufletul meu a regăsit pe Dumnezeu*”.

Din această generație sunt și cei șapte Episcopi greco-catolici, beatificați la 2 iunie a acestui an: Vasile Aftenie, Valeriu Traian Frentiu, Ioan Bălan, Alexandru Rusu, Iuliu Hossu, Ioan Suciuc și Tit Liviu Chinezu, iar unirea cu generația de după 1989, cu Episcopii Virgil Bercea, Florentin Crihălmeanu, Mihai Frățilă, Claudiu-Lucian Pop, Vasile Bizău și John Michael Botean (Canton-SUA) a înfăptuit-o Cardinalul Alexandru Todea (1912-2002), *Prințul Bisericii din catacombe. Cel care „a rămas demn în mijlocul umilințelor, delațiunilor și presiunilor venite din partea regimului comunist*”.

A urmat studiile la Roma, Colegiul *De Propaganda Fide*, și tot la Roma a descoperit latura „*de civilizație a catolicismului*”. La Roma obține doctoratul în teologie și este sfințit preot. A fost profesor la Blaj și protopop la Reghin. Arestat în 1948, reușește să fugă de sub escortă și trăiește ascuns, timp în care va ajunge la București, unde, în Catedrala Sf. Iosif, a fost consfințit Episcop pentru Arhidieceza Blajului. În anul 1951 a fost descoperit, arestat și condamnat

(continuare în pag. 20)

(urmare din pag. 19)

la „*muncă silnică pe viață pentru crimă de înaltă trădare*” de către Tribunalul Militar din București. În închisoarea din Sighet va întâlni pe toți Episcopii greco-catolici, cu excepția lui Vasile Aftenie, care murise la Văcărești, și elita intelectuală.

Prin grațierea din 1964, este liber, după 16 ani de închisoare și 27 de ani în domiciliu obligatoriu, mereu urmărit, mereu supravegheat. S-a stabilit la Reghin, Episcop „*în fruntea unei <turme> debusolate și înfricoșate*”, și a continuat să lupte fără teamă pentru legalizarea Bisericii Române Unite. Consecvent, trimite memorii autorităților și, tot „consecvent”, nu i se răspunde niciodată. Dar, în clandestinitate, viața Bisericii Greco-Catolice exista. Episcopul Todea și preoții săi celebrau Sf. Liturghii și asigurau trăirea credinței celor care nu și-au uitat-o, Episcopul hirotonea preoți, pregătea viitorul Bisericii pentru libertate. Cu Revoluția din 1989, Biserica Greco-Catolică, liberă, îl va avea Reîntemeietor.

Scris cu erudiție și cu sufletul,
Albumul „Geniul greco-catolic

românesc” este o operă a adevărilor ascunse, pe care autorii, continuatori ai Școlii Ardelene, le doresc puse în lumină, convinși că adevărul nu a dăunat niciodată oamenilor. Albumul descoperă cititorilor „*cât de altfel este <istoria> pe care au fost obligați să o înghită, pe nemestecate, șaptezeci de ani!*”

Citind și privind *Albumul*, ne aflăm într-o lume în care Cerul este în legătură neîncetată cu sufletele alese de pe pământ, care, prin jertfe, au dăruit și dăruiesc spiritualitate, cultură, civilizație și demnitate. Și această lume se numește BISERICA ROMÂNĂ UNITĂ CU ROMA, GRECO-CATOLICĂ.

În interviul cu Cristina Andrei, întrebat: „*Care este personajul preferat?*” Cristian Bădiliță a răspuns: „*Biserica Greco-Catolică este <personajul> meu preferat. Sper că acest lucru reiese din album*”.

Este și speranța noastră că aceste cuvinte le vor spune și cititorii *Albumului*, chiar și aceia care s-au lăsat înșelați.

Otilia BĂLAȘ

Colectivul redacțional

Director: prof. Otilia BĂLAȘ

Secretar de redacție: Pr. Olimpiu TODOREAN

Tehnoredactare computerizată: Pr. Olimpiu Todorean

Adresa: Redacția CALEA DESĂVÂRȘIRII
Str. Gen. Magheru, 3/5 - ORADEA -3700 (BH)